

Городиська Діана Валеріївна
Національний авіаційний університет НН ГМІ
Науковий керівник:
кандидат філологічних наук,
ст. викладач кафедри англійської
філології і перекладу
Струк І.В.

ВІДТВОРЕННЯ ПРОВЕРБІУМА АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У ПЕРЕКЛАДІ
(на матеріалі романів Дж. К. Ролінг циклу «Гаррі Поттер»
та їх перекладів українською мовою)

Одним із основних напрямків розвитку сучасного перекладознавства є розробка питань, пов'язаних з проблемами перекладу художньої літератури, і зокрема, відтворення проwerbіума. Провербіум є частиною групи небагаточисленних еквівалентів, до яких відносять найістотніші явища і реалії дійсності: прислів'я, приказки (приповідки) та їх жанрові різновиди – вітання, побажання, прокльони, порівняння, прикмети, каламбури, тости.

Метою статті є комплексний аналіз особливостей перекладу з англійської українською мовою каламбуру та негативних волюнтативів циклу дитячих творів Дж. К. Ролінг про Гаррі Поттера. Завданням статті є аналіз шляхів відтворення каламбуру та негативних волюнтативів з погляду перекладу; встановлення розбіжності в системі англійської та української мови на прикладі досліджуваних текстів мови оригіналу і мови перекладу; виявлення інтертекстуальних зв'язків «комічного» та «негативного» у межах творів Дж. К. Ролінг та особливостей їх збереження/втрати у перекладі.

Відтворення провербіуму, українською мовою завжди було однією з проблем перекладацької діяльності. Одне з головних завдань перекладача у відтворенні провербіума – передати як смисловий та функціонально-стилістичний, так і емоційно-експресивний зміст [1, с. 268]. Провербіум (лат. – приказка), або паремія – це видове позначення фольклорних малих жанрів афористичного спрямування. Однак розглядаючи приклади відтворення провербіуму на основі серії романів про Гаррі Поттера слід зосередити увагу саме

на каламбурі та негативних волюнтативах, адже вони складають невід'ємну частину всієї серії романів.

Волюнтативну лексику з негативною семантикою можна віднести до безеквівалентної. Так, Є. М. Верещагін і В. Г. Костомаров відносять до безеквівалентної лексики «слова, зміст яких неможливо зіставити з будь-якими іншомовними лексичними поняттями» [2, с. 105]. У перекладі закладів з англійської на українську мову у серії романів про Гаррі Поттера перекладач вдавався до таких прийомів: транслітерація (у перекладі закладів латиномовного походження), калькування (якщо не вдалося знайти адекватного відповідника) та адаптація. Дуже важливим у перекладі було передати емоційний компонент та задум авторки, а також, в деяких випадках, адаптувати закляття для українського читача з метою поліпшення його розуміння та сприйняття. Закляття, використані у серії романів про Гаррі Поттера Дж. К. Ролінг можна поділити на дві групи: закляття-латинізми та закляття, утворені засобами рідної (англійської) мови. Тож перша група складається з проклять, які повністю відтворені за допомогою слів латинського походження. Здебільшого перекладач відтворив їх значення українською мовою за допомогою прийому транслітерації: *“He rolled up his sleeves, brandished his wand, and bellowed: **“Peski piksi Pesternomi!”**”* [7, с. 102]; – *«Він закотив рукави, махнув чарівною паличкою й заволав: **“Пескі-Піксі-Пестерномі!”**»* [3, с. 120]. – *“**Tarantallegra!**”* [7, с.192]; – *«**Таранталегра!**»* [3, с. 198]. Часто перекладач вдавався до адаптації, що допомагало зберегти зміст та емоційний компонент закляття. До прикладу: *“He raised Ron’s Spellotaped wand high over his head and yelled, **“Obliviate!”**”* [7, с. 303]; – *«Локарт високо над головою підняв обмотану чароскочем чарівну паличку Рона й заволав: **“Забуттятус!”**»* [3, с. 307]. Слово *“oblivion”* у перекладі з латинської мови – *«забуття»*. Перекладач, опираючись на переклад даного слова з латинської на українську яскраво передав його зміст та емоційну характеристику. *“**“Rennervate!”** Winky stirred feebly. Her great brown eyes opened and she blinked several times in a bemused sort of way”* [11, с. 573]; – *«**Розсійчари!**» – Вінкі зворушилася. Її великі карі очі розплющилися й збентежено закліпали»* [6, с. 578].

“*Rennervate*” (лат. “*enervo*”) – ослаблювати, знешкоджувати; при перекладі бачимо збереження сенсу закляття.

Другу групу заклять становлять ті, що були створені на основі рідної мови (англійської). У перекладі заклять, що належать до другої групи спостерігається тенденція до відтворення за допомогою методів калькування та адаптації. До прикладу: ““*She could've done with a **Cheering Charm** on her too,*” – said Ronasthe 247 class left for lunch, all grinning broadly” [8, с. 246]; – «“**Підбадьорливі чари** їй би не завадили,” – сказав Рон, коли весь їхній клас, усміхаючись від вуха до вуха, чимчикував на обід» [4, с. 245]. Розглянемо приклад відтворення закляття шляхом адаптації: ““**Stupefy!**” he bellowed, and Ron and Hermione joined in” [10, с. 56]; – «“**Закляктус!**” – загорлав він, а Рон і Герміона до нього приєдналися» [6, с. 58]. “*To stupefy*” – з англ. вражати, впливати. Перекладач взяв за основу тлумачення слова “*to stupefy*”, а також події, що відбувалися саме в тій частині роману, передавши зміст закляття шляхом адаптації. Таким чином переклад «*Закляктус*» яскраво відображає задум авторки, адже саме це закляття має силу зупиняти, стримувати рух.

Під час аналізу гри слів, використаної авторкою Дж. К. Ролінг у серії романів про Гаррі Поттера було визначено, що каламбур можна поділити на три основні групи: каламбур з початковими літерами (морфологічний каламбур), каламбур-абревіація (лексичний каламбур) та каламбур-акцент (фонетичний каламбур). Основні способи відтворення каламбуру можна розподілити на чотири групи: калькування, компенсація, транслітерація та опущення.

Каламбур з початковими літерами утворюється завдяки використанню анафори у поданих словах. До прикладу: “*Weasleys` Wizard Wheezes*” [7, с. 54]; – «*Відьмацькі витівки Візлів*» [3, с. 78]. Каламбур було відтворено способом калькування. “*Knight Bus*” [7, с. 30]; – «*Нічний автобус*» [3, с. 36]. – “*Lairy Fights*” [7, с. 30]; – «*Манна кашка*» [3, с. 30]. У першому прикладі перекладач не зміг відтворити каламбур, що змусило його використати прийом опущення, внаслідок чого задум авторки передати гумористичний настрій було знищено, а в другому прикладі перекладач застосував прийом компенсації. Наведемо ще кілька

прикладів застосування каламбуру з початковими літерами: *Chudley Cannons* [8, с. 40]; – «Кудлі Канонс» [4, с. 38]. – *Bathilda Bagshot* [8, с. 51]; – «Батільда Бегшот» [4, с. 56] – *Vindictus Viridian* [8, с. 65]; – «Віндіктус Вірдіан» [4, с. 67]. Вищеподані приклади є зразком гри з анафорою, перекладач застосував прийом транслітерації каламбуру для збереження обігрування початкових літер імен та прізвищ.

Каламбур-аббревіація прослідковується у назві документа про атестацію учнів та назві екзамену, до прикладу: “*O.W.Ls – Ordinary Wizarding Levels*” [9, с. 196]; – «*COBY Середня Оцінка Взірцевих Учнів*» [5, с. 158]. – “*Percy was getting ready to sit his N.E.W.Ts (Nastily Exhausting Wizarding Tests), the highest qualification Hogwarts offered*” [9, с. 263]; – «*А от Персі очікували **НОЧИ** (Напрочуд Обтяжливі Чарівницькі Испити) – найсерйозніший у Гогвортсі екзамен*» [5, с. 203]. Вищеподаний приклад каламбуру було відтворено способом компенсації.

Каламбур також можна прослідкувати у способі передачі акценту героїв (фонетичний каламбур). Наведемо приклад: “*The Bulgarians are insisting we add another twelve seats to the Top Box. I thought the chap was asking to borrow a pair of tweezers. Bit of a strong accent*” [10, с.116]; – «*Болгари наполягають, щоб ми поставили у Верхній ложі дванадцять додаткових стільців. А я думав, що той тип велить мені “сквацять податкових тільців”. Дикий акцент*» [6, с. 119]. У даному випадку перекладач знову застосував метод компенсації.

Проаналізувавши матеріал, що стосується теми роботи, та творчість авторки Дж. К. Ролінг, зокрема серію романів про Гаррі Поттера, можна зробити висновок, що основними прийомами перекладу каламбуру є калькування, компенсація та опущення. Переклад негативних волюнтативів здійснюється за допомогою прийому транслітерації, адаптації та калькування; основні розбіжності між системами української та англійської мови полягають у способі формування слів, застосуванні художніх засобів, а також граматичній будові речень; каламбур у серії романів про Гаррі Поттера Дж. К. Ролінг заснований на лексичних аспектах та використанні авторських неологізмів. Авторка не мала на меті створити ефект «висміювання» за допомогою використання каламбуру. Гра слів

відображається у способі творення власних назв (вулиць, магазинів, підручників, знарядь магії) та імен героїв серії романів.

Література

1. Касаткіна-Кубишкіна О. В. Переклад паремій як декодування етнічної ментальності / О. В. Касаткіна-Кубишкіна // Серія «Філологічна». – Вип. № 54. – К. : Наукові записки Національного університету «Острозька академія», 2015. – С. 266 – 269.
2. Кузенко Г. М. Особливості перекладу безеквівалентної лексики / Г. М. Кузенко // Серія «Філологічна». – Вип. №59. – К. : Наукові записки Національного університету «Острозька академія, 2015. – С. 104 – 109.
3. Ролінг Дж. К. Гаррі Поттер і таємна кімната / Дж. К. Ролінг; пер. з англ. В. Морозова. – К. : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2002. – 352 с.
4. Ролінг Дж. К. Гаррі Поттер і в'язень Азкабану / Дж. К. Ролінг; пер. з англ. В. Морозова. – К. : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2002. – 384 с.
5. Ролінг Дж. К. Гаррі Поттер і Орден Фенікса / Дж. К. Ролінг; пер. з англ. В. Морозова. – К. : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2003. – 816 с.
6. Ролінг Дж. К. Гаррі Поттер і напівкровний Принц / Дж. К. Ролінг; пер. з англ. В. Морозова. – К. : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2005. – 576 с.
7. Rowling J. K. Harry Potter and the Chamber of Secrets / J. K. Rowling. – London : Bloomsbury Publishing, 2007. – 251 p.
8. Rowling J. K. Harry Potter and the Prisoner of Azkaban / J. K. Rowling. – London : Bloomsbury Publishing, 2000. – 462 p.
9. Rowling J. K. Harry Potter and the Order of the Phoenix / J. K. Rowling. – London : Bloomsbury Publishing, 2014. – 800 p.
10. Rowling J. K. Harry Potter and the Half-Blood Prince / J. K. Rowling. – London : Bloomsbury Publishing, 2006. – 542 p.